

Maðurin sum elskaði Kjøpinhavn

Fyrsta bókin um Dan Turèll er útkomin

Av øllum donskum rithøvundum var Dan Turèll helst tann, sum mest intenst umboðaði tað fyrbrigdið, vit rópa ungdomsuppreisturin, ella – neyvari sagt – ta meira amerikonsku útgávuna av hesi rørlu. Ahugin fyri eysturlendskum lívssjónum, tann nýggi tónleikin og royndirnar við sokallaðum psykedeliskum evnum, alt hetta eyðkendi hann meira enn nakran annan og setti sitt djúpa merki á alt, hann yrkti og skrivaði. Hinvegin hevði hann lítlan áhuga fyri tí meira politiseraða partinum av 68-rørsluni. Dan var anarkistur og víðurkendi ongan myndugleika, allarmest tann leninistiska.

Tá ið Dan Turèll doyði í 1993, 47 ára gamal, var eingin ivi um, at tað var ein merkismaður, sum var farin. Og ein hugsaði við sær sjálvum, at tað fóru í framtíðini at verða skaptar mytur og skrivaðar bókur um henda sjáldsama villfuglin. Tann fyrsta av hesum bókum er nú komin. Rithøvundurin – Peder Bundgaard – kom at kenna Dan í 1970. Bundgaard var stutt frammanundan komin av landinum til høvuðstaðin. Hann var eitt bygdafræll, sum longdist eftir at bliva býbúgvi, at ognar sær alt sum var nýtt og kosmopolitiskt. Hann hitti Turèll, og teir blivu vinir fyri lívið.

Bundgaard bleiv skjótt kendur sum teknari og designari. Og frá tí yrkingasavnið Karma Cowboy kom út í 1974, gjørdi hann permumyndir til tær flestu bókurnar hjá sínum vinmanni og síni elskaða fyrmynd.

Til stuttleika kann eg í hesum sambandi nevna, at eg sjálvur kom at kenna Dan Turèll longu í december 1968. Eg hevði fingið starv sum rættlesari á Berlingske Tidende og BT, har Turèll tá hevði arbeitt í meira enn trý ár. Millum tað fyrsta, eg minnst um hansara persónleika, er at hann umi hetta mundið altið drakk CocaCola – ongantið øl ella brennivín –, at hann hevði stykni til svínakjót, og at hugtakin tosaði um «mikromakro» (ein eysturlendskur risrættur sum skuldi eittast at grøða allar sjúkur).

Hesi tingini – ivaleyst at vísa seg lítið verd – siga ikki so lítið um tíðarandan beint tá. Fólk, sum lögdu dent á at reinsa sína sál («cleanse the doors of perception», hevði gamli William Blake tikið til, tað var mestsum eitt orðatak tá millum beatbohemar), fingust ikki við nakað so vulgert sum at drekka rúsdrekka ella eta fleskasteik. **Tao** – tann sannni vegurin – kravdi finari kost og ediligari magletí!

Sum persónur var Dan Turèll helst tað av øllum menniskjum, eg havi møtt, sum hevði mest krút í sær. Hann var óvanliga hittinorðaður, eitt fok av hugskotum, orðspølum, rimum og – kanska einamest swiftskum – speisemi. Hansara talugávur vóru óvanligar, og tað er púra rætt, sum Bundgaard sigur, at sum hann tosaði, soleiðis yrkti og skrivaði hann. Hann hevði ein næstan fetisjkendan áhuga fyri ávisum yrkjum og «profetum»: Poe, Eliot, Ginsberg

Dan Turèll saman við síni amerikonsku fyrmynd William Burroughs

og tí nógv umrødda (seinni gloymda) Timothy Leary.

Tann útstráling, sum stóð av honum, var kortini – eftir minum tykki í hvussu er – dupult. Hann var ein tann mest inspirandi persónur, eg havi møtt. Hinvegin var yvir honum eitt fyrirlitsloysi, sum var bæði dragandi og ræðandi í senn. Víst var Aldous Huxley fyrmynd hjá Dan og mongum øðrum. Hansara skaldsøga »Island« frá 1962 peikar jú – sum ein glögvandi, vitborin undandøttur – fram ímóti tí utópiska rákinum seinast í 60' árunum. Men tí vitborna umhugsni, sum eyðkendi meistaran, áttu Dan og onnur beatstrokk ikki part í. Tað er kanska eftirhugsan. Men undir tí fólkaliga villskapinum sýntist at krógva seg ein maður, sum longdist eftir at blaka seg út á 100 favna dýpi.

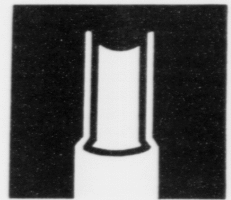
Sum Bundgaard ger vart við, var Turèll um hetta mundið púra ókendur sum yrkjari. Hann hevði givið út nakrar fáar margfaldar bókur, sum vórðu givnar burtur (øll søla var í hesum antikapitalistisku tíðum bannað!). Í bløðum sum Superlove og NB hevði hann eisini havt nøkur stutt – men vælskrivað – ummæli av teimum nýggjastu plátunum hjá eitt nú Jefferson Airplane, Grateful Dead og Pink Floyd.

Tað var ikki fyrr enn Turèll slepti tí ómöguliga sokallaða cut-up-mátanum og fór at yrkja og skriva á einum máli, sum eisini tann danski palleba skilti, at hann fekk luft undir flogið. Byrjanin vóru bókur sum Karma Cowboy (1974) og Vangede Billeder (1975). Í hesum bókum komu tær næstan genialu talugávnar hjá tí annars torskilda eksperimenterandi skaldinum til sín rætt: kenslan av rytmi, hegnið til rim og stavrim, ein blandingur av villskapi og viðkvæmi, realismu og romantikk, sum gjørdi tað gjørligt hjá honum at lýsa ein stórbý meira sanssaliga, enn nakar annar fyrr hevði gjørt. Og bókurnar komu nú tætt í tætt: Drive-in Digte (1976), 3-D Digte (1977) og Storby-Blues (1977). Onkel Danny-røðin, krimi-skaldsøgnar og eitt ótal av stuttum keypmannahavnarmyndum, sum fyrst vóru almannakunngjörðar undir heitinum **I byen** í Politiken.

Nakað um somu tíð skaptist fjølmíðlafyrbrigdið Dan Turèll: tann skalluti yrkjarin við svørtum neglalakki, sum kundi siga sína hugsan um alt undir sólini. Alt hetta var forkunnugur kostur hjá gøllumíðlunum. Men tað hevði lítið við yrkjaran Dan Turèll at gera.

Tað er ikki lætt at geva eina stutta lýsing av Dan Turèll sum listamanni. Kanska ber til at siga, at hann var maðurin við teimum mongu maskunum og mótsetningunum. Hann kundi vera Philip Marlowe eina løtu og Herman Bang ta næstu. Hansara bestu yrkingar eru kanska tær har tað eyrna – sum hann blúgvadist við at vísa – sleppur út um brynjuna – eitt nú tann bangska Byens Gamle Damer Ein kensla av deyða gevur hansara býarlýsingum intensitet:

Bøkur

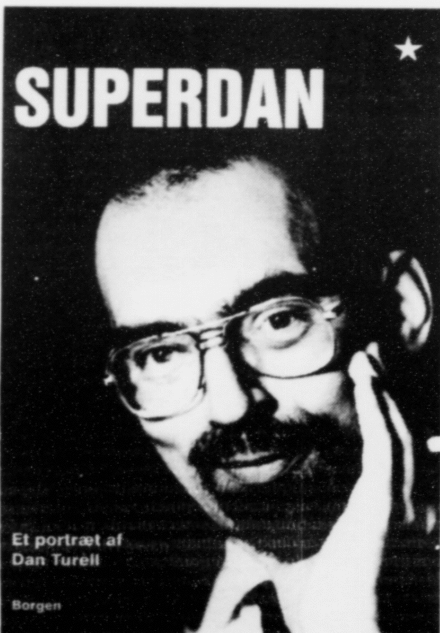

... alle bevægelser standser
og jeg går i al værens tidløse melankoli
fjern venlighed flyder igennem bygningerne
mine fingre rører virkelighedens ansigt
mit eget ansigt er stribet af tårer
i et eller andet vindues spejl –
i skumringen
hvor jeg intet ønsker –
intet at vide
intet at begære
intet eje...

»Superdan« er ikki ein bókmentakritisk viðgerð. Av nárligum grundum er bókin heldur ikki skrivað við tí frástøðu, sum kreyst av eini góðari ævisøgu. Bókin er skrivað á ein rættliga einfalt, forteljandi hátt. Høvundurin greiðir frá ferðum, skattatrupulleikum, hjúnaløgum, ljósum og myrkum løtum – við eymleika og humor og úttan at ganga nøkrum ov nær. Sum vitiligt er, er Peder Bundgaard – sum sjálvur var partur av tí turèllska umhvørvinum – ikki førur fyri at problematisera teir partar av ungdomsuppreistinum, sum vóru hættisligir ella dubúsir. Tá hetta er sagt, haldi eg at henda bók gevur eina livandi og hugtakandi mynd av fyrbrigdinum Dan Turèll og tí submentan, hann spratt úr og ímyndaði.

Peder Bundgaard: Superdan. Et portræt af Dan Turèll. Borgen. 228 krónur.

Hanus Andreassen

Et portræt af Dan Turèll

Borgen